

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1935.

Första kammaren.

Nr 12.

Onsdagen den 27 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Herr statsrådet *Undén* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

- nr 110, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 § 4 mom. förordningen den 6 juni 1925 (nr 172) med vissa bestämmelser angående befattningshavares vid polisväsendet rätt till lön och pension m. m.; samt
- nr 124, angående anslag till pressattachéer.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

- nr 115, med förslag till inkomst- och utgiftsstat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1935/1936;
- nr 123, angående sänkning av pensionsåldern för distriktsveterinär med delaktighet i statens pensionsanstalt;
- nr 125, angående grunder för pension till vissa tjänstemän, som i samband med statens övertagande av enskilda järnvägar eller bandelar övergått i statens järnvägars tjänst;
- nr 129, angående förstärkning av sjunde huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga; samt
- nr 132, angående pensionsrätten för vissa f. d. rektorer vid allmänna läroverk m. fl. undervisningsanstalter.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtanden nr 4—6 samt första lagutskottets utlåtanden nr 15 och 16.

Herr statsrådet *Schlyter* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

- nr 126, med förslag till lag om inlösen av vissa frälseräntor, m. m.; och
- nr 127, med förslag till lag om ändrad lydelse av 72 § växellagen m. m.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 3, angående regleringen för budgetåret 1935/1936 av utgifterna under riksstatens tredje huvudtitel, innefattande anslagen till utrikesdepartementet.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Första kammarens protokoll 1935. Nr 12.

Anslag till
beskickningar
och konsulat.

Punkten 3.

Kungl. Maj:t hade i den till innevarande års riksdag avlåtna statsverkspropositionen under punkten 3 i bilagan tredje huvudtiteln föreslagit riksdagen att

dels godkänna en under punkten intagen förteckning över personal å ordinarie och å extra stat vid beskickningar och konsulat;

dels godkänna en under punkten införd avlöningsstat för beskickningar och konsulat: Personal å ordinarie och å extra stat m. m., att tillämpas tillsvidare från och med budgetåret 1935/1936;

dels ock till Avlöningar vid beskickningar och konsulat: Personal å ordinarie och å extra stat m. m. för budgetåret 1935/1936 anvisa ett förslagsanslag av 2,294,000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förslag hade utskottet till behandling förehått

dels en inom första kammaren av herr *Lindhagen* väckt motion (nr 228), vari hemställts, att riksdagen ville uttala sig för, att den svenske legationssekreteraren i Riga borde förflyttas till Kovno i Litauen med lämplig fullmakt att där permanent representera svenska regeringen, ävensom under årets tredje huvudtitel uppföra ett erforderligt anslag för ändamålet, eller, om detta ej kunde omedelbart bifallas, hos regeringen begära förslag till sakens ordnande på sålunda angivet eller annat sätt,

dels ock en inom andra kammaren av herr *Nylander* väckt motion (nr 254), vari hemställts, att riksdagen måtte

a) besluta upprättandet från och med den 1 juli 1935 av en befattning i lönegraden B 30, vars innehavare skulle placeras i Kaunas för att under sändebudets vistelse å annan ort tjänstgöra såsom t. f. chargé d'affaires därstädes, ävensom anvisa erforderliga medel för befattningens upprätthållande;

b) besluta upprättandet från och med den 1 juli 1935 av en befattning i lönegraden B 30, vars innehavare skulle placeras i Athen för att under sändebudets vistelse å annan ort tjänstgöra såsom t. f. chargé d'affaires därstädes, ävensom anvisa erforderliga medel för befattningens upprätthållande;

c) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att utredning måtte verkställas rörande den lämpligaste organisationen av vår representation i Persien, Irak, Syrien och Palestina, Egypten, Abessinien samt Afganistan ävensom att förslag i ämnet måtte föreläggas nästa års riksdag.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten anfört bland annat:

»Vad först beträffar det i motionen II: 254 framställda yrkandet om förstärkning av vår diplomatiska representation i Litauen och Grekland, vilket yrkande i fråga om förstnämnda land i sak sammanfaller med det i motionen I: 228 gjorda, vill utskottet erinra, att, såsom ovan av statsverkspropositionen framgår, departementschefen uttalat, att han beaktat fördelarna av en mera permanent representation särskilt i Litauen — varest frånsatt de kommersiella även politiska och kulturella synpunkter gjorde en dylik representation önskvärd — men även i Grekland. Dock hade departementschefen med hänsyn till det budgetära läget ansett sig icke kunna för närvarande framlägga förslag härom. Även utskottet finner med hänsyn till handelspolitiska och andra intressen, som Sverige har att tillvarataga i nämnda länder, de motionsvis gjorda framställningarna, särskilt i vad representationen i Litauen angår, vara beaktansvärda.

Den i ovannämnda motion II: 254 jämväl behandlade frågan om ordnandet av vår diplomatiska representation i Persien, Irak, Syrien, Palestina. Egypten

Anslag till beskickningar och konsulat. (Forts.)

ten, Abessinien, och Afganistan anser utskottet även vara förtjänt av beaktande. En betydelsefull utveckling torde vara att emotse i dessa länder, vilka under senare år visat sig alltmer tillgängliga för svensk företagsamhet, och möjligheter synas alltså föreligga att här skapa nya marknader för avsättning av svenska produkter.

Då utskottet emellertid anser sig kunna utgå från, att Kungl. Maj:t kommer att hava sin uppmärksamhet riktad på ovan berörda spørsmål och göra de framställningar, som omständigheterna och tidsläget kräva, har utskottet icke funnit sig nu böra i anledning av de motionsvis gjorda förslagen vidtaga eller påkalla några särskilda åtgärder.

De av herrar Lindhagen och Nylander väckta motionerna torde få anses besvarade genom vad utskottet sålunda anfört.»

Utskottet hade hemställt,

I. att riksdagen måtte

a) godkänna den i Kungl. Maj:ts förslag intagna förteckningen över personal å ordinarie och å extra stat vid beskickningar och konsulat;

b) godkänna en under punkten intagen avlöningsstat för beskickningar och konsulat: Personal å ordinarie och å extra stat m. m., att tillämpas tillsvidare från och med budgetåret 1935/1936;

c) till Avlöningar vid beskickningar och konsulat: Personal å ordinarie och å extra stat m. m. för budgetåret 1935/1936 anvisa ett förslagsanslag av 2,294,000 kronor;

II. att herr Lindhagens förevarande motion (I: 228) måtte anses besvarad genom vad utskottet förut anfört;

III. att herr Nylanders förevarande motion (II: 254) måtte anses besvarad genom vad utskottet förut anfört.

Herr Bergman: Herr talman, mina herrar! I fråga om representationen i Litauen ha, som bekant, motioner ingivits till riksdagen, och särskilt vill jag fästa uppmärksamheten på en motion av herr Nylander, som går ut på bl. a. upprättandet av en befattning i lönegraden B 30, vars innehavare skulle placeras i Kaunas, Litauens huvudstad, för att under sändebudets vistelse å annan ort tjänstgöra såsom t. f. chargé d'affaires där.

Nu har utskottet ställt sig välvilligt till framställningarna, och det visar sig också, att departementschefen ägnat saken välvilligt intresse. Det förslag som här föreligger om avslag på de väckta motionerna är inlindat i en så välvillig motivering, att man ju bör vara tacksam för den. Men jag ber att få fästa uppmärksamheten på de verkligt stora praktiska intressen, som föreligga här och som göra, att saken bör ytterligare understrykas, så att man inte dröjer mer än nödvändigt är med åtgärder i detta avseende, utan att vi redan nästa år kunna komma till ett positivt avgörande i denna för Sverige ganska viktiga sak.

Jag ber att få framhålla följande omständigheter. Sverige har, som bekant, en minister i Riga, som är ackrediterad i de tre baltiska länderna, Estland, Lettland och Litauen. Han är huvudsakligen verksam inom Lettland, där legationen är belägen. I Estland finnes en avlönad svensk konsul i Estlands huvudstad, Reval. Sedan 1931 är denne chargé d'affaires med ministers rang. I Litauen har funnits ett avlönat konsulat till år 1927, då detta indrogs. För närvarande finnes blott en honorärkonsul i Kaunas, dit ministern tid efter annan företar resor från Riga.

Av Sveriges grannländer vid Östersjön är Litauen det enda, där Sverige saknar sådan representation, som i motionerna ifrågasatts. Sedan 1929 har

Anslag till beskickningar och konsulat. (Forts.)

Litauen egen legation i Stockholm. Trots att Litauens nordiska representation ligger i Sverige, har Danmark dock skaffat sig en avlönad chargé d'affaires i Kaunas. Det nuvarande systemet, som tillämpas ifrån svensk sida, med endast en oavlönad honorärkonsul i Kaunas, måste anses i längden ohållbart. Man måste komma ihåg, att Litauen är det folkrikaste av alla de tre baltiska länderna, och det oaktat ha vi där den minsta representationen. En honorärkonsul kan näppeligen uppnå en så inflytelserik ställning som en avlönad konsul eller en från svensk sida avlönad chargé d'affaires. Det är riktigtast, att Sverige har en representant, som i alla avseenden kan representera Sveriges regering och de svenska intressena så som en avlönad svensk funktionär måste göra. Man kan givetvis ej begära av en honorärkonsul, att han skall ägna samma tid åt arbetet på befordrandet av de svenska intressena som en diplomat eller karriärkonsul, och tillfälliga resor av våra representanter i Riga till Kaunas kunna ej medföra samma resultat, som kan ernås genom ett permanent bevakande av våra intressen på platsen.

Jag vill fästa uppmärksamheten på att Litauen är ett typiskt agrarland och saknar större industri. Följaktligen är importbehovet av industrivaror mycket stort, och ett sådant importbehov kan tillgodoses från Sverige. Dessutom genomgår landet för närvarande en genomgripande inre omdaning efter flera seklers materiellt och kulturellt stillastående. Det gäller för de svenska industriintressena att passa på att komma in vid ett sådant tillfälle. Å andra sidan är det icke så lätt att göra affärer i Litauen utan ingående kännedom om därvarande förhållanden. På grund härav behövs det en permanent diplomatisk representation i landet, till vilken man kan hänvända sig. Detta har också Danmark insett, och under de senaste tio åren ha danska firmor utfört ytterst omfattande entreprenadarbeten i Litauen, bl. a. stora brobyggnader, hamnanläggningar och en större järnväg.

I utrikespolitiskt avseende intar Litauen en synnerligen utsatt position, och Kaunas är därför en mycket viktig observationspunkt. Som ett bevis för det starka intresse, som finns för kulturella förbindelser med Sverige, vill jag för övrigt anföra, att omkring 150 litauiska studenter ha petitionerat till regeringen om upprättande av undervisning i svenska språket vid Kaunas universitet. Från svenskt håll har också genom föredrag och utställningar gjorts icke obetydlig kulturell propaganda i Litauen. Bl. a. ha riksarkivariern Curman, prof. Nerman m. fl., varit där och uppnått goda resultat i detta avseende, men dessa resultat skulle kunna bli mycket större, om man hade stödet av en permanent representation i Kaunas.

För närvarande ägnar man i Litauen ett livligt intresse åt Skandinavien lantbruksvetenskap; det är också en sak, som man bör fästa uppmärksamheten på.

Det förefaller därför icke som en orimlig begäran, att t. ex. en legationssekreterare från Rigalegationen kunde förflyttas till Kaunas och erhålla chargé d'affaires ställning eller också att det bleve en avlönad konsul där, såsom man har i Reval sedan länge; våra konsulär där ha gjort stor nytta för de svenska intressena. Givetvis skulle denna förändring innebära något ökade kostnader, men kan vårt grannland Danmark kosta på sig att ha en chargé d'affaires i Kaunas, har för visso Sverige också råd att göra det, i synnerhet som en sådan åtgärd säkerligen skulle många gånger om betala sig.

Nu kan man naturligtvis, såsom saken i dag ligger, knappast framställa något yrkande, som har utsikt att vinna framgång gent emot statsutskottets enhälliga, men välvilliga avslag, men jag ber att få stryka under välviljan i motiveringen, och jag ber att få allvarligt fästa uppmärksamheten på dessa nu påpekade omständigheter för att det åtminstone icke måtte dröja längre

Anslag till beskickningar och konsulat. (Forts.)

än till nästa år, förrän något positivt resultat kan komma av dessa framställningar.

Jag har för tillfället intet yrkande.

Herr **Lindhagen**: Den siste ärade talaren åberopade en motion av herr Nylander i detta syfte i andra kammaren, och han hoppade således över den motion, som är väckt i hans egen kammare och som står först i utskottsbetänkandet: herr Lindhagens. Således en mera föraktlig insats i ämnet. Emellertid har jag här stöd av regeringen, ty utrikesministern, som är regeringen i det här fallet, ger Nylander en liten bakläxa så tillvida med sin erinran, att här gäller det inte bara ekonomiska samfärdsfrågor utan även kulturella och politiska frågor. Jag tackar regeringen för detta tillrättaliggande av ämnet i anslutning till motionen i första kammaren.

Litauen är ett land, som längtar till samförstånd med Sverige. Jag har erfarenhet av detta i följd av motioner om ett baltiskt samförstånd, och jag fick se gripande uttryck för denna stämning under en resa i Litauen förra sommaren.

Redan 1933 väcktes frågan om en permanent representation i Litauen. Detta ledde då blott till att legationen i Riga skulle oftare göra besök i Kaunas. Men därvid har det stannat, och detta är ju inte detsamma som en permanent representation.

Nu har Nylander ifrågasatt, såvitt jag förstår honom, att det skulle upprättas en självständig representation i Kaunas utan att rubba något på representationen i Riga. Sandler säger, att av budgetära skäl kan man inte nu bifalla detta. Men han framhåller, att det är mycket viktigt, att Litauen också får en särskild representation. Dessa budgetära skäl kunna ju mildras avsevärt om, såsom av mig föreslagits, representationen i Riga minskas med legationssekreteraren, som i stället flyttas till Kaunas. Sverige är tillräckligt representerat i Estland med ett legationsråd i Tallinn. I Lettland bör Sverige vara tillräckligt representerat genom en minister och en attaché, sedan legationssekreteraren flyttats till Kovno. Jag har hört, att ministern i Riga är emot detta, men däremot är han mycket för herr Nylanders motion, som låter honom bibehålla hela sin representation i Riga. När jag var i Riga i somras, förklarade den legation, som då fanns kvar — ty ministern var bortrest — att det var lämpligt att flytta legationssekreteraren till Kovno.

Nu må sägas som en principiell fråga, att om Sverige skall ha permanenta beskickningar i de olika länderna och på samma gång tillgodose sparsamhets-synpunkten, få vi försöka komma bort ifrån att dessa ministrar för att kunna göra sig bättre skola representeras också av *ett hov* i möjligaste mån. Lettland är ju ett mindre folkrikt land än Litauen, men i Riga skola vi nödvändigtvis ha permanent en minister, en legationssekreterare och en attaché, men i Litauen ingenting sådant alls.

På det sättet skulle vi kunna få permanenta representationer även i andra städer än dem, där vi nu anse oss ha råd att upprätthålla en svensk representation, stödd av ett litet hov kring ministern. Två sådana nya representationer har man ansett sig ha råd att föreslå riksdagen: i Prag och Bukarest. Har man råd till det, så har man också råd till den här förflyttningen. Då kunde kanske också dragas in något på de tillämnade hoven i Bukarest och Prag. Det tycker jag vore en verklig reform, där även de ekonomiska synpunkterna kunde slå något i spann. Härmed är emellertid icke bestritt att på vissa platser göromålen kunna vara så omfattande, att en minister nödvändigtvis behöver biträde.

Nu är utrikesministern tydligen generad för vår underlåtenhet i Litauen.

Anslag till beskickningar och konsulat. (Forts.)

Ty han säger nu, att i Litauen behöves en permanent representation. Men varför kan han då inte framlägga ett förslag? Riksdagens statsutskott är ännu mera generat och säger uttryckligen ifrån att denna representation bör naturligtvis komma till stånd. Varför kan då inte utskottet ens föreslå i överensstämmelse med motionerna en skrivelse om saken? Det har på senare tiden alltmer uppstått en sådan förskräckelse från riksdagens sida att skriva till Kungl. Maj:t, och dock är det ju riksdagens uppgift att med sin kraft och myndighet på detta sätt understryka behovet av en sak. En riksdagsskrivelse, som ligger i akten, gör större intryck på alla föredragande och på regeringen än om det där inte ligger någon riksdagsskrivelse. Då det nu tryckts så mycket om den här saken, kan man väl kosta på sig även en skrivelse.

Jag yrkar således, herr talman, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära förslag om Sveriges permanenta representation i Litauen.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Jag hade inte för min del tänkt begära ordet, eftersom det tidigare inte gjorts något yrkande, men då herr Lindhagen yrkar på särskild riksdagsskrivelse i detta fall, skall jag be att få säga ett par ord.

Riksdagen och statsutskottet ha mycket god erfarenhet av effekten av vad man säger i motiveringarna till de anslag, som gälla utrikesdepartementet. Så snart statsutskottet och efter statsutskottet riksdagen har godkänt en välvillig motivering, så ha vi kommit underfund med att utrikesdepartementet på ett särskilt sätt lägger sig vinn om att observera detta. Om inte det finns allt för stora ekonomiska skäl i vägen, ha vi alltid haft tillfälle att ett år eller två senare se ett förslag från utrikesdepartementets sida. Under sådana omständigheter har statsutskottet ansett det icke vara behöfligt att föreslå den skrivelse, Lindhagen här talat om, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Borell: Jag är förekommen av den föregående ärade talaren. Det var samma sak, jag tänkte framhålla, och nu inskränker jag mig således till att instämma i vad han anfört.

Herr Lindhagen: Jag har under min riksdagsmannatid insupit befruktande erfarenheter även om den verkliga parlamentarismen, som går till kungen och säger vad den vill. Numera börjar den bli avskaffad. Det är onödigt att skriva till kungen! Man hoppas att det administrativa godtycket tar den hänsyn, som det finner skäligt. Men detta var inte nog i de goda parlamentariska tiderna. Då var mera manlighet i riksdagens framträdande. Nu bocskar sig riksdagen för de administrativa höjderna. På vederbörande utskotts förslag resolverar riksdagen, att den ansett sig kunna utgå ifrån att Kungl. Maj:t — i detta fall Sandler — kommer att ha sin uppmärksamhet riktad på ovanberörda ändamål och göra den framställning, som *omständigheterna och tidsläget* kräva. Därför har riksdagen icke funnit sig nu böra i anledning av de motionsvis gjorda förslagen vidtaga eller påkalla några särskilda åtgärder. Ja, tänk vad motioner äro föraktade nu! Annat är det, om regeringen kommer med något. Men motionsrätten ingår ju som en konstitutiv del i parlamentarismens befogenheter. Skola motionerna avskaffas och sättas i en strykpojksklass, må det vara hänt. Men må då enväldet komma ju förr dess hellre, så att vi sedan kunna bli av med det i sin tur.

Och vad äro »*omständigheterna och tidsläget*»? Jo, de äro sådana, som utrikesministern nästa år behagar anse att de äro. Och när nu här återopas det budgetära läget, kan väl inte statsutskottet föreställa sig, att det bud-

Anslag till beskickningar och konsulat. (Forts.)

getära läget är bättre nästa år. Utan då måste regeringen vara inkonsekvent och i år åberopa det budgetära läget, men nästa år säga, att det budgetära läget är visserligen detsamma, men vi få låtsas, som om det vore bättre, fast det inte är det.

Herr **Bergman**: Herr Lindhagen beklagade, att jag icke nämnt hans motion, men detta beror nog på ett litet hörfel. Jag nämnde visserligen inte hans namn, men jag började med att säga, att här väckts motioner i kamrarna i denna sak. Att jag särskilt nämnde herr Nylander, berodde på att han ju speciellt representerar sakkunskapen i fråga om exporten av industriprodukter och vikten av detta för Sverige. Jag ansåg detta vara en omständighet, som i särskild grad borde vara ägnad att påverka kammaren, och det var därför, jag framhöll den motionen särskilt, men jag nämnde ju båda två, ehuru jag icke anförde den andra med namns nämnande — namnet se vi ju i alla fall i de framför oss liggande handlingarna.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att i avseende å den nu föredragna punkten yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock, av herr *Lindhagen*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, att riksdagen i anledning av hans motion ville hos Kungl. Maj:t begära förslag till Sveriges permanenta representation i Litauen.

Härefter gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan oförändrad vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 4.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 5.

Lades till handlingarna.

Punkterna 6 och 7.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 8.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att för gäldande av Sveriges andel i kostnaderna för Nationernas förbund för budgetåret 1935/1936 anvisa ett förslagsanslag av 700,000 kronor.

Ang. Sveriges andel i kostnaderna för Nationernas förbund.

Vidare hade i en inom andra kammaren av herr *Flyg* m. fl. väckt motion (nr 412) bland annat hemställts, att riksdagen måtte avslå regeringens framställning om ett extra förslagsanslag å 700,000 kronor för gäldande av Sveriges andel i kostnaderna under år 1935 för Nationernas förbund.

I förevarande punkt hade utskottet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å herr *Flyg*s m. fl. motion (II: 412), i vad den avsåge förevarande punkt, för gäldande av Sveriges andel i kostnaderna för Nationernas förbund för budgetåret 1935/1936 anvisa ett förslagsanslag av 700,000 kronor.

Ang. Sveriges andel i kostnaderna för Nationernas förbund. (Forts.)

Herr Lindhagen: Herr talman! Vi ha en stor budget för landets egen inre styrelse. Men så tillhöra vi ju också mänskligheten genom vårt meddelägarskap i folkens förbund, och i den egenskapen ha vi en budget för detta styrelsesätt, som nu föreligger på kamrarnas bord. Jag anser det vara önskligt, att riksdagen hädanefter mera intresserar sig för utrikespolitiska frågor och håller en remissdebatt just vid detta tillfälle om sin styrelse i Genève, lika väl som vi hålla en remissdebatt om vår styrelse i Stockholm, när det gäller statsverkspropositionens remiss till statsutskottet.

I detta fall vill jag främst hålla mig till en detalj i dessa frågor. Vi veta ju, att det finns ett land, som heter *Abessinien, även kallat Etiopien*. Det är ett land med en s. k. färgad befolkning i världsdelen Afrika. Detta folk är nu medlem av folkförbundet, och då bör man ju också ha befogenhet och plikt att se till, att folket, oaktat det är färgat, får åtnjuta i Genève samma omhägn som ett vitt folk, även ett mindre, skulle få.

Då riffkabylerna stredo för sitt oberoende mot Frankrike och Spanien, vände de sig till folkförbundet, men de voro inte självständig stat, inte medlemmar i folkförbundet, utan ett stycke av de franska och spanska rikena, och därför finga de inte ens svar från folkförbundet. Denna riffkabylernas frihetskamp var en »inre angelägenhet» för Frankrike och Spanien. Detta är naturligtvis en gammalmodig och efterbliven ståndpunkt, som en gång i historiens lopp kommer att avskaffas, men tills vidare få vi finna oss i att vi befinna oss på denna föga framskjutna position av humanitet.

Men om vi återgå till Abessinien, så känner jag inte till, vad det varit för intermezzon vid gränsen, som kostat tre eller fyra människors liv eller vållat dem kroppsskada — det är ju i alla fall i vår tid en småsak. Sådant inträffar vid många gränser, och det inträffar också på våra gator och vägar i vida större utsträckning. Då frågar man sig: när nu Italien rustar sig på detta oerhörda sätt att liksom en jätte trampa ihjäl en mygga — var ha vi folkförbundet i Genève? Vad gör det för att söka följa sina egna grundsatser och föreskrifter, för att söka medla mellan dessa parter? Ingenting, såvitt vi förnummit. Det enda från svensk sida som synes gjort, är att de svenska officerarna, som ligga där nere som instruktörer, fått veta av vår regering, att de inte få låta bruka sig i ett krig. Regeringen har alltså förutsatt, att det möjligen blir krig där nere och att den stora italienska övermakten nu vill rusa in över detta land för att annektera landet eller vissa delar därav och förvandla landet eller vissa trakter därav till vasallområden.

Men att en sådan mindre stat har rättighet att få folkförbundets stöd för sin självständighet, det är ett ofantligt viktigt intresse för alla små nationer även i Europa, och viktigt likaså för tillblivelsen av en internationell rättsordning. Här hotas exempelvis också skandinaverna i Sönderjylland och våra bröder på andra sidan havet. Särskilt Litauen med dess utsatta läge hotas med förlust av det för Litauens bestånd och framtidsmöjligheter nödvändiga Memelområdet, som av gammalt varit i Litauens besittning och skänker det tillträde till havet.

Det enda, jag sett i tidningarna som en ansats till sympati för Abessinien från alla de stater, som äro anslutna till folkförbundet, är emellertid att man är »bekymrad i England». Hur långt bekymret sträcker sig, känner jag inte, men då nu truppsändningarna pågå, utan att folkförbundet samlas och fattar beslut och begär att de skola inställas, då lär det bara sägas, att man försöker förmå kejsaren av Abessinien till så mycket kompromisser som är möjligt för att undvika invasioner. Det medgives, av pressens relationer att döma, uttryckligen, att man känner det obehagligt att ingripa mot en så mäktig bundsförvant som Italien. Tänk, ett sådant folkförbund, mina herrar, och tänk, vilken

Ang. Sveriges andel i kostnaderna för Nationernas förbund. (Forts.)
fara för små nationer! — Jag kan tyvärr inte säga min dam och mina herrar, ty den enda återstoden av den kvinnliga rösträtten här i kammaren, har den maskulina renessansen nu kastat ut ur första kammaren.

Med detta inlägg har jag velat fråga utrikesministern samt förre utrikesministern statsrådet Undén, vilka båda äro närvarande i kammaren, vad de mena om folkförbundets förpliktelser i detta fall och om de anse, att de blivit behörigen uppfyllda eller om de hålla före, att man måste göra skillnad mellan en vit och en färgad nation.

Detta resonemang leder till en annan sak, som bör intressera oss, och det är Europas förhållande till *de färgade raserna i allmänhet*. Därpå beror vår utrikespolitik och vårt försvarsväsen i hög grad.

På begäran höll jag förra sommaren ett föredrag i Säfte om Nordens kallelse, och bland annat antyddes då, att en av Nordens kallelser är att bidra till jämvikt, samarbete och rättvisa mellan de färgade och vita raserna. Jag genomgick nämligen de fyra huvudgrundvalarna i världsordningen, som måste försvaras, värnas och stärkas, nämligen: individen, hemmet, landet och mänskligheten. När de tre första grundvalarna avklarats och talaren kom fram till mänskligheten, framkastade han: Ja, mänskligheten ligger ju så långt ifrån Säfte, så jag knappast tror, att ni kan intressera er för den. Då log publiken förvåntansfullt, och så fortsatte jag, vilket jag i alla fall tänkt göra: Ett exempel bör klargöra för eder, att mänskligheten i själva verket ligger alldeles inpå Säftes knutar. Här gå Säftes unga män och exercera på ett exercisfält i närheten, och likaså betalar Säfte en mycket stor procent av sin skatt till militärväsendet. Varför gör ni det? Jo, därför att ni anse er behöva ett försvarsväsende. Varför behöva ni ett försvarsväsende? Jo, därför att ni äro rädda för stormakterna, som rusta för alla möjliga krig. Varför rusta stormakterna för alla möjliga krig? Jo, inte minst för att de måste hålla sina besittningar i Asien och Afrika under sitt välde.

Nå, vad är slutsatsen för oss? Jo, att vi få fortsätta med att hålla denna tryckande militärbudget, ända till dess Asiens och Afrikas folk bliva frigjorda. Således en mycket lång väntan.

Genom en omkastning i den stora fredsfrågans formella behandling har den i år fått statsutskottet till forum. I motionen nr 227, som behandlar »*den europeiska pacifismens synvillor*», har jag nämligen begärt, att riksdagen, samtidigt som den framlägger försvarsbudgeten för regeringen, måtte uttala sig för önskvärdheten av att *de djupliggande orsakerna* till att vi måste hålla detta försvarsväsende, undanröjas, samt internationella förhandlingar om dessa orsaker på svenskt initiativ omsider komma till stånd.

Det är herr Borell, som sitter som ordförande i statsutskottets avdelning för försvarsväsendet och även i försvarskommissionen, och jag hoppas inte mycket av riksdagsbehandlingen. Men nog bör i en så viktig och solklar sak någon »välvilja» åtminstone kunna komma till synes i riksdagen.

I ovannämnda motion till riksdagen omnämnes också oron i Ostasien. Vad betyder den egentligen? Jo, den betyder, att detta överbefolkade Japan, som i avsaknad av råvaror måste se sig om för att kunna tillgodose den årligen med omkring 800,000 eller en miljon människor ökade befolkningen, har försökt skapa ett Manchukuo. Där skulle Japan få råvaror och ett ordnat avsettningsområde intill dess det övriga Kina hunnit organisera sig. En miljon kineser om året ha dock tillåtits att immigrera till Manchukuo, vars invånare nu bestå av över 30 miljoner kineser, under det att japanerna icke ha någon avsevärd kolonisation därstädes, därför att japanerna ej tåla klimatet och liksom fransmännen ogärna lämna sitt fädernesland.

Det är klart, att Japans frammarsch emot Kina väckt folkförbundets upp-

Ang. Sveriges andel i kostnaderna för Nationernas förbund. (Forts.) märksamhet. Detta har också vidtagit åtgärder, men icke haft någon makt till sitt förfogande. Jag tycker, att folkförbundet redan tidigare eller åtminstone samtidigt med sin protest, som det haft både befogenhet och plikt att framföra, skulle ha erbjudit sig att hjälpa detta överbefolkade land utan råvaror med nödiga tillgångar ur den vita rasens annekterade visthusbodas. Dylikt kommer emellertid inte i fråga; så långt ha vi inte hunnit i humanism i våra framträdanden för fredens bevästande.

Det är vidare tydligt, att Japans senare anlopp emot Shanghai var en minst sagt obehaglig sak. Men vad inträffade? Jo, de 30,000 trasiga kinesiska soldaterna, som skulle försvara Shanghai, begärde att få rikta sina kanoner mot utlänningsarna i allmänhet. Detta är väl ett varsel. Det lider också knappast något tvivel, att Japan på samma gång vill gå i spetsen för Asiens frigörelse. En vacker dag kommer icke osannolikt Kina att förena sig med Japan och ett förbund uppstå även med den i realiteten kinesiska staten Manchukuo, för att de tre staterna hand i hand skola börja det stora verket.

Några dagar efter det detta skrevs i motionen — jag trodde att det kanske skulle dröja en generation, tills den saken blev mera akut — meddelades i tidningarna, att det var fråga om förhandlingar mellan Kina och Japan just i det syftet, och nästan varje dag bringar nu underrättelse att något sådant synes vara i görningen.

Då är det väl av vikt, att Europa i Genève försöker sätta sig in i den situationen och om det inte vill medverka till en frigörelse på lång sikt med övergångsbestämmelser, som Asiens folk förmodligen äro villiga att gå med på i stället för krig, så blir det naturligtvis med tiden krig, kanske många krig. Då stå vi återigen inför de stora gruvligheterna.

Nu tror jag att vi åtminstone från ett litet lands sida måste erkänna, att Genève enligt sakens natur aldrig kan bli en metropol för något tillgödörande av de färgade rasernas livsintressen. De själva mena ju också att de nog måste bilda ett särskilt förbund. Ett »Panasiens» står ju redan på programmet. De vita böra då komma dem till mötes och säga till dem att vi gå med på två eller flera folkförbund för olika världsdelar, men på villkor att de skola samarbeta med varandra.

Herr talman, jag har ingenting alls att invända, lika litet nu som förut, mot det ifrågavarande anslaget av 700,000 kronor. Men jag har vid detta tillfälle velat fråga regeringen vad den menar med anslagets användande i dessa tider, vad den menar med Genève's uppgift gentemot Abessinien och gentemot de färgade raserna överhuvud taget.

Herr Branting: Herr talman! Jag ber att i största korthet få instämma i andemeningen av herr Lindhagens yttrande beträffande folkförbundets förhållande till den hotande konflikten mellan Abessinien och Italien.

Jag kanske får erinra om, att man från svensk sida icke alltid har ställt sig passiv, då det varit frågan om den italienska imperialismens övergrepp. Ett kraftfullt ingripande från folkförbundets sida i denna hotande afrikanska konflikt synes mig så mycket mera påkallat, som det ju kan vara fara värt, att ur denna oroshärd fullkomligt överskådliga svårigheter kunna utveckla sig. Vi ha naturligtvis inte några illusioner längre beträffande folkförbundet och dess möjligheter, men nog är det väl ändå av en viss vikt, att inte detta folkförbund fullständigt undergräver sin moraliska auktoritet.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 9 och 10.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 11.

Lades till handlingarna.

Punkterna 12 och 13.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 14.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till upplysningsarbete för freden för budgetåret 1935/1936 anvisa ett anslag av 15,000 kronor.

*Anslag till
upplysnings-
arbete för
freden.*

I samband med Kungl. Maj:ts förslag hade utskottet till behandling förehåft dels en inom första kammaren av herr *Lindhagen* väckt motion (nr 229), vari hemstälts, att riksdagen ville höja anslaget till upplysningsarbete för freden från 15,000 kronor till 50,000 kronor, samt, oavsett det slutligen beviljade beloppets storlek, återgå till det gamla bruket, enligt vilket riksdagen själv bestämde, vad som borde tilldelas varje förening;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Meyerhöffer* m. fl. väckt motion (nr 38), vari hemstälts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag att till upplysningsarbete för freden anvisa ett extra anslag av 15,000 kr.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å såväl herr *Meyerhöffers* m. fl. motion (II: 38) som herr *Lindhagens* motion (I: 229) måtte till Upplysningsarbete för freden för budgetåret 1935/1936 anvisa ett anslag av 15,000 kronor.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av, utom annan, herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Svensson* i Kompermåla, *Thelin*, *Rahmn*, *Magnusson* i Skövde, *Holmgren* och *Persson* i Falla, vilka ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

»Under uttalande av sin anslutning till de synpunkter, som kommit till uttryck i den av herr *Meyerhöffer* m. fl. väckta motionen (II: 38), anser utskottet sig icke kunna tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag om beviljande av ett anslag av 15,000 kronor för upplysningsarbete för freden. Härav följer, att utskottet jämväl avstyrker den av herr *Lindhagen* i ämnet väckta motionen.

Utskottet hemställer alltså, att riksdagen må med bifall till herr *Meyerhöffers* m. fl. motion (II: 38) avslå såväl Kungl. Maj:ts förslag som herr *Lindhagens* motion (I: 229) rörande anslag till upplysningsarbete för freden.»

Herr Borell: Herr talman! Vid denna punkt är fogad en reservation av herrar *Johansson* i Fredrikslund m. fl., vilka yrkat bifall till herr *Meyerhöffers* m. fl. motion samt således att såväl Kungl. Maj:ts förslag som herr *Lindhagens* motion angående anslag till ifrågavarande sak måtte avslås. Jag skall ej nu med mitt anförande ge anledning till någon längre debatt i denna fråga.

Ärendet har ju varit debatterat vid åtskilliga riksdagar, och jag förmodar, att de ståndpunkter, som en gång i denna fråga från respektive kammarmedlemmars sida äro intagna, icke gå att rubba åt ena eller åt andra hållet. Från vår sida, som yrka avslag på anslaget, har det tidigare framhållits, och vi måste fortfarande vidhålla, att ett anslag sådant som det ifrågavarande inte

Anslag till upplysningsarbete för freden. (Forts.)
 fyller något praktiskt ändamål. Det svenska folkets fredskärlek är så väl känd och så djupt rotad, att någon upplysning för att ytterligare utbreda och befästa denna icke torde vara nödvändig. Icke heller gentemot utlandet torde det vara nödvändigt att på detta sätt bringa till kännedom vårt fredliga sinne- lag. Det är där synnerligen väl bekant.

Detta anslag har således egentligen ingen annan betydelse än att utgöra ett understöd åt de respektive föreningar, som erhålla sin del av detsamma. Men även med hänsyn till de parter, som kunna få andelar av anslaget, och med tanke på de mycket små belopp, som kunna falla på var och en av dessa, torde anslaget i stort sett sakna praktisk betydelse. Man kan väl säga, att det i allmänhet ej är ändamålsenligt att dela ut belopp, som egentligen ej ha något praktiskt värde för någon. Jag inskränker mig nu till detta och tillåter mig härmed att yrka bifall till reservationen.

Herr Lindhagen: Herr talman! Den siste ärade talaren ansåg, att det här anslaget inte hade någon praktisk betydelse därför att alla svenskar voro så fredliga. Han har emellertid genom sitt eget anförande här visat, att åtminstone han behöver upplysning i det här fallet. Det är ju så att de, som ensidigt vilja ägna sig åt ett militärväsende och aldrig kunna få nog anslag för ändamålet, säga, att vi måste rusta, så att vi kunna stå emot alla eventuella fiender. Den skulle också kunna bli till nytta, sades det, men i vilket avseende blir det till någon praktisk nytta, herr Borell?

Det är i alla fall intressant att partilinjer förekomma även nu i denna fråga, vilken borde vara neutral och partilos. Dels är det en motion av herr Alf Meyerhöffer m. fl. som ligger till grund för avslagsyrkandet i denna punkt. Meyerhöffer låter ju något ariskt, och Alf betyder ju vitalf, fredsalf. — (Herr Pauli: Svartalfer!) Jaså, några sådana känner jag inte till; men det kan ju också inkonsekvent nog hända. Dessutom har herr Johansson i Fredrikslund gått i spetsen för reservanterna, som yrka på avslag. Men den, som bor i en *lund*, som är *rik* på *fred*, bör väl inte ställa sig så totalt avvissande som herr Johansson gör i denna fråga, eller också borde den ärade reservanten ändra om sitt namn till Johansson i Blodtörstelund, och jag skall kalla honom så under den följande debatten. —

Dessa små fredsanslag till upplysningsarbete för freden utvisa en lång pinans historia, som vi fått genomgå, från regering till regering, från riksdag till riksdag; och det har i stort sett varit en kamp mellan militärväsendet och de djupa ledens strävan att kunna komma tillrätta med militärväsendet och dess orsaker, vilka börjat bliva allt mer aktuella. Hittills har man inom Europa velat avskaffa militärväsendet med bibehållande av dess orsaker — en olöslig uppgift. En särskild fråga är dock den, om ett litet land skall behöva följa stormakternas exempel eller bör kunna inlåta sig på en separat avrustning.

Herr Johan Nilsson i Malmö var tidigare emot dessa anslag, åtminstone anslag till freds- och skiljedomsföreningen. Men så en vacker dag gjorde han en turnering — med stöd av inflytelserika fredskrafter, förmodar jag — så att han lyckades få det tidigare anslaget, som var en bagatell, höjt till 32,000 kronor. Nu har detta belopp först av riksdagen och sedan av regeringen, såsom iakttagare av detta riksdagens beslut, sänkts till 15,000 kronor av budgetära hänsyn. Men av militära synpunkter, framförda genom herrar Meyerhöffers och Johanssons i Blodtörstelund ställningstaganden — — —

Nu lät herr **förste vice talmannen** klubban falla och yttrade: Jag ber få hemställa till talaren, att han inte använder så föga parlamentariska uttryck.

Anslag till upplysningsarbete för freden. (Forts.)

Herr Lindhagen: Då skall jag be om ursäkt, herr talman, men jag vill erinra herr talmannen om att vi fått in en föreskrift i våra reglementen, att det inte får stimmas i kammaren under pågående förhandlingar, något som talmännen och särskilt förste vice talmannen aldrig fäst ringaste avseende vid. —

Det har petitionerats från fredsföreningarna om större anslag, och herr Borell talade ju också om, att ifall man portionerade ut småsummor till de olika föreningarna, så blev det icke någon verkan av anslaget.

Man måste se till att de föreningar, som kunna verka för freden, få något högre anslag, så att de åtminstone kunna få en anspråkslös utgångspunkt att stå på i sitt blivande arbete. Det har i år petitionerats om att det ifrågavarande anslaget skulle höjas, och jag har i min motion begärt, att det skulle höjas till 50,000 kronor. Den s. k. fredsföreningarnas samarbetskommitté har sedan beslutat att gå in till statsutskottet och yrka bifall till motionen om höjning av anslaget till 50,000 kronor — kommittén representerar 15 olika fredsorganisationer i landet — men den kom för sent. Statsutskottets beslut var redan justerat, och därför ha vi inte heller kunnat få något omnämnande härav i statsutskottets betänkande.

Med anledning av en framställning till regeringen från Svenska föreningen för Nationernas förbund om en höjning av anslaget till 50,000 kronor säger nu regeringen, d. v. s. utrikesministern, att någon sådan ökning »ej synes mig kunna ifrågasättas för nästkommande budgetår». Det är ju diktatorsord, att det inte *kan*, men jag vågar erinra om, att där det finns en vilja, finns det också en väg att gå. Man har ju kunnat öka krigsbudgeten — om inte så mycket, så i alla fall något, och det går ju till miljoner — och man har också kunnat tillsätta beskickningar i Prag och Bukarest med ett visst hov omkring sig, vilket senare är tämligen överflödigt för en liten nation, så att nog finns det pengar. Jag frågade en dag försvarsminister Vennerström, om det skulle bli någon höjning på försvarsbudgeten, och då sade han, att det blir bara en höjning med något mindre belopp. »Men», sade jag, »kan man då inte också höja något på fredsanslaget?» »Jo, det tycker jag vore synnerligen lämpligt», sade Vennerström, men det var ju hans privata opinion givetvis. Utrikesministern har för sitt avslag inte åberopat ens »budgetära skäl», utan han säger bara, att han »kan inte».

Nu har jag också yrkat, och det kan ju kallas för ett okynnesyrkande, om man så vill, att riksdagen, oavsett det slutligen beviljade beloppets storlek, måtte återgå till det gamla bruket, enligt vilket riksdagen själv bestämde, vad som borde tilldelas varje förening. Det är nu en pinsam situation. Regeringen måste i denna fråga representeras av en man, utrikesministern, liksom beträffande andra ärenden av andra ministrar. Där får man stå med mössan i hand och tigga om pengar, och så kommer då diktatorns utlåtande »anser anslag ej kunna ifrågasättas», utan att det ens åberopas några skäl. Så kan det åtminstone inte gå till i riksdagen — där ha vi fri talan — men den föredragning, som föregår ett beslut i utrikesdepartementet veta vi inte vad den innehåller. Riksdagen följer Kungl. Maj:t gärna i allt utom i frågor, som röra partiernas livsintressen för dagen. Det kan hända, att det är en oundviklig ordning det också, när vi inte kunna komma till någon annan i vår tid.

Men för min del, herr talman, ber jag att få på de skäl jag nu anfört och antytt, yrka, att upplysningsarbetet för freden, som gäller humanismen och de andliga värdena, skall åtminstone få lika stort anslag som det som under föregående punkt anvisats till upplysningsverksamhet i utlandet angående Sverige, vilket angår det rent materiella, nämligen att locka hit utlänningar med sina pengar för att därigenom bereda oss ökade inkomster. I dessa två punkter stå materien och anden emot varandra, och man ser vilka tiggarslantar

Anslag till upplysningsarbete för freden. (Forts.)

man kastar åt det andliga i vår materialistiska tid. Jag skall emellertid för tillfället sänka kravet från 50,000 till 35,000 kronor, för att ge materien lika rangställning med anden, fastän den i framtiden nog kommer att få en underordnad rangställning i förhållande till den senare.

Jag hemställer således, herr talman, att riksdagen ville besluta att höja anslaget till upplysningsarbete för freden från 15,000 kronor till 35,000 kronor.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Herr talman! I likhet med herr Borell skall jag också försöka undvika att framkalla någon längre debatt. Emellertid fällde herr Borell några yttranden, som göra att jag i alla fall måste säga ett par ord. Det är beklagligt, att riksdagens olika partier inte här skulle kunna åstadkomma en nationell samling. Det förefaller mig vara ensidigt att bara begära anslag för krigiska ändamål, men uraktlåta att vara med om anslag, så snart det gäller strävanden, som avse att hindra krigiska ändamål och krig. Herr Borell förklarade, att anslaget icke fyller något praktiskt ändamål. Kammarrens ärade ledamöter minnas säkerligen, vilket missnöje som rådde med det upplysningsmaterial och den upplysningsverksamhet, som här i landet bedrevs rörande freden för en del år tillbaka. Jag måste dessvärre instämma i en hel del av den kritik, som riktades mot detta upplysningsarbete. Det var inte av den sakliga och vederhäftiga innebörd, som man måste önska och med vilken man kan vinna ett resultat. Det var många gånger ett »fredsarbete», som skadade själva saken. Genom att riksdagen för några år sedan frångick den gamla principen att dela ut små gåvor här och var till fredsföreningarna och i stället samlade sig kring ett enda större anslag — alltför litet i alla fall — ha vi fått fram en ordning, varigenom vi kunna erhålla ett material, på vilket fredsföreningarna kunna bygga sin upplysningsverksamhet och sålunda prestera ett mer vederhäftigt arbete utåt. Jag tror att själva fredsrörelsen har vunnit oerhört på detta. Den organisation, som nu främst får anslag, är ju den som i första hand skapar detta material, och denna organisation är i en ständig utveckling. Den omsluter numera även Danmark, Norge och Finland och har i dessa länder styrelsemedlemmar och redaktionsmedlemmar för den tidskrift, som föreningen ger ut.

Detta arbete är av mycket stor betydelse, och därför måste jag på det bestämdaste tillbakavisa ett sådant yttrande som att detta anslag inte skulle fylla någon uppgift.

Men det är icke allenast samarbetet här i Norden, som är det viktiga, utan man försöker också att sträcka sig längre ut i världen. Även om människor av olika kategorier alltid betyga, att de äro fredsvänner, ha vi i alla fall då och då en krigisk situation över oss, och så länge en sådan kan komma, förefaller det mig vara nödvändigt att fredssträvandena också pågå. Detta fredsarbete avser ju att övertyga icke allenast representanterna för Nationernas förbund nere i Genève om fredens välsignelser, utan avser också att påverka parlamentens ledamöter. Och för att parlamentens ledamöter skola få den påverkan, som behövs för att få dem fredsvänliga, måste människorna ute i länderna också anamma dessa idéer och förstå det välsignelsebringande i dem.

Men det är icke allenast detta, som fredsrörelsen bör sträva efter. Fredsrörelsen bör också söka bli en motvikt mot rustningsindustrien. Denna inskränker sig som bekant inte endast till att tillverka vapen av olika slag och förtjäna oerhörda summor på detta. Utan den bedriver också en stark verksamhet, vilket den har råd att göra, för att amma upp krigiska stämningar. Rustar ett land mot ett annat, får man slutligen upp en sådan där stämning, som gör att även andra länder gripa till rustningar, och på det sättet understödes krigsindustrien och dess aktier stiga oerhört.

Anslag till upplysningsarbete för freden. (Forts.)

Jag tror att fredsrörelsen också behöver vara en motvikt mot detta. Och kunna vi komma dithän, att fredsrörelsen kan avslöja det arbete, som pågår från rustningsindustriens sida i avsikt att få fram krigiska stämningar och omfattande beställningar av krigsmateriel, då ha vi ovillkorligen kommit ett stort steg framåt.

Herr Lindhagen klagar över att detta anslag inte är tillräckligt, och jag är den förste att erkänna detta. Den gången jag gick fram med en motion i detta ärende, begärde jag 100,000 kronor, och jag tycker att riksdagen den gången mycket väl kunde ha anslagit detta belopp och sedermera fortsatt därmed. Hela fredsarbetet var där planlagt på ett efter vad jag kan förstå lämpligt och klokt sätt, och jag är övertygad om att fredsrörelsen skulle ha haft stort gagn därav. Men riksdagen är ju en institution, som spar, och i synnerhet när ett parti ställer sig helt avvisande, har man svårt att komma fram till ett ordentligt anslag. Det blev i alla fall den gången 32,000 kronor, och även om jag i själ och hjärta skulle velat yrka bifall till herr Lindhagens motion om 50,000 kronor i år, kan jag ju i alla fall inte göra det, när jag ser hur svårt det varit på en hel rad punkter att få en ram för årets budget. Då bör man givetvis vara försiktig och inte gå fram med yrkanden, som, ifall de bli godkända, på ett eller annat sätt vid riksdagens slut komma att bereda oss svårigheter.

Det är därför jag nödgats stanna vid detta mycket oansenliga belopp, och jag beklagar djupt att man inte haft råd att gå längre. Det är emellertid med en stark förhoppning om att Kungl. Maj:t till ett kommande år föreslår ett avsevärt mycket större anslag än vad som i år varit fallet som jag, herr talman, yrkar bifall till statsutskottets förslag.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Det motstånd, som möter det nu föreliggande anslagsyrkandet, synes mig grundat väsentligen därpå, att ändamålet är så vagt och otydligt angivet. »Upplysningsarbete för freden», det tolkas av många, och jag tror att den siste ärade talarens inlägg bestyrker det, såsom ett agitationsarbete för freden quand même. Om man ville se saken sådan den i verkligheten förhåller sig eller borde förhålla sig, så synes det mig som om egentligen icke något motstånd skulle kunna resas mot ett anslag för ett verkligt upplysningsarbete om den form, och den enda form, i vilken arbetet för freden kan med framgång bedrivas, nämligen som ett *upplysningsarbete om den internationella rättsordningen och dess utbyggande*. Ett anslag i den riktningen går fritt från hela agitationsmomentet, och det blir därmed ett verkligt upplysningsarbete, som kan vinnas.

Jag har begärt ordet, herr talman, också för att få uttrycka en önskan och förhoppning, att Kungl. Maj:t vid utdelandet av det anslag, som nu säkerligen kommer att beviljas, måtte beakta även dessa synpunkter och även taga under övervägande, om icke en annan benämning på anslaget ett annat år skulle undanröja svårigheterna. Ett upplysningsarbete för den internationella rätten och dess herravälde i världen, det är någonting som ingen lär kunna bestrida nyttan av.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag skulle vilja uttrycka saken så, när det gäller upplysningsarbetet för freden, att de stora massorna, de som arbeta för freden, de arbeta i själva verket för den internationella rättsordningen. Det finns väl ingen inom fredsrörelsen som bestrider, att detta är grundvalen för att kunna komma fram till fred. Men sedan beror det på om man vill taga med även de djupgående orsakerna och gå grundligt tillväga, eller om man inte vill diskutera dessa ting.

Anslag till upplysningsarbete för freden. (Forts.)

Av mig framhölls, att en rättsordning, som skall betyda någonting, fick lov att även vara en rättsordning mellan de vita och färgade raserna. Det är väl det som är dagens och den närmaste framtidens största fredsproblem. Det är av yttersta vikt att man i lugn och med förståelse kan diskutera även en sådan sak. Men det är också av vikt, att folket i detta land får sitt intresse väckt för de utrikespolitiska frågorna, som äro så okända och för vilka intresset är så litet hos oss. Man bör även på det sättet kunna uppmuntra en mera aktiv framryckning av svenska folket emot rättsordningens stora problem.

Jag bad verkligen herr Nilsson att även skriva under motionen. Han invände, vilket han säkerligen kommer ihåg, att han skulle få lättare att göra någonting för motionen, om han inte stod som motionär. Och resultatet skulle väl då ha kommit fram i det yttrande, som han här fällde, och som jag särskilt tar fasta på. Han sade att det är att hoppas att regeringen nästa år — således även oavsett »det budgetära läget» nästa år — skulle föreslå ett höjt belopp. Och så tillade herr Nilsson, och det vill jag att kammaren skall komma riktigt noga ihåg, ty han skall ju avgöra opinionen bland socialdemokraterna och kanske också bland Svenska Morgonbladets anhängare i statsutskottet, som också äro stora fredsvänner, att han hoppades på en »avsevärd förhöjning». Det där ordet »avsevärd», det är någonting för utrikesministern att tänka på!

Här talade herr Reuterskiöld också om, att fredsrörelsen quand même, som han uttryckte sig — på vilka villkor som helst, har jag översatt det — för herr Reuterskiöld betyder internationell rättsordning, inte blott i Europa utan i hela världen.

Vi ha också stora anslag till nykterhetsföredrag för att predika nykterhet quand même. Det går för sig, och någon gång kan man ju där undantagsvis förirra sig på kaffet och tobaken och freden. Men det är vid mera sparsamma tillfällen, och tobaken och kaffet måste därvid intressera en mera än freden. Riksdagen och Kungl. Maj:t bruka använda de motioner, som väckas i riksdagen i dessa avseenden, genom att hänvisa dem till anslag för nykterhetens främjande. Men det är ju bara en kringgående rörelse, och därför gör nog nykterhetsrörelsen rätt i att inte fästa så särskilt stort avseende vid denna omväg. Så är det också med fredsrörelsen; den måste vara quand même. Men den är naturligen ingenting annat än ett arbete för den internationella rättsordningen. Och även där måste det tillåtas någon rörelsefrihet och yttrandefrihet och inte bara ett arbete för sådana framsteg, som man tror gynnas av regeringar och eventuellt parlament, som dock för litet lägga sig i sådana ting. Då blir det ju så att man, för att kunna få några anslag, måste inrätta sig efter en mera dämpad och oklar framryckning, och i synnerhet en europeisk framryckning, i fredsfrågan emot en internationell rättsordning.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att i avseende å den under behandling varande punkten yrkats: 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Johansson i Fredrikslund m. fl. vid punkten avgivna reservationen; samt 3:o), av herr Lindhagen, att utskottets hemställan måtte bifallas med den ändring, att anslagsbeloppet bestämdes till 35,000 kronor.

Sedermånga gjordes propositioner enligt berörda yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan oförändrad vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 15.

Lades till handlingarna.

Punkten 16.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 17.

Lades till handlingarna.

Punkten 18.

Utskottets hemställan bifölls.

 Herr statsrådet *Vennerström* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 111, angående förändring i avseende å löneställning och antal beträffande vissa ordinarie befattningar vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk m. m.;

nr 112, angående befrielse för marindirektören av första graden vid mariningenjörkåren i flottans reserv I. J. Falkman från viss betalningsskyldighet;

nr 113, angående gäldande av vissa haverikostnader;

nr 117, angående understöd åt löjtnanten H. A. L. Palmblads änka Gudrun Maria Palmblad, född de Neergaard;

nr 118, angående pension åt kaptenen i Värmlands regementes reserv G. W. Falk;

nr 121, angående anslag till underhåll av vissa historiska byggnader m. m.;

nr 122, angående utarrendering av kronan tillhörig andel i Jössefors vattenfall;

nr 128, angående nedskrivning av statslån till anläggning av Skövde—Axvalls järnväg m. m.; samt

nr 130, angående befrielse för vissa officerare vid flottan från dem ådömd betalningsskyldighet till kronan.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 1, i anledning av väckt motion om Sveriges utträde ur Nationernas förbund, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 2, i anledning av väckta motioner om sänkning av de för rösträtt vid allmänna val föreskrivna åldersgränser. *Om sänkning av åldersgränserna vid allmänna val.*

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft de inom andra kammaren väckta, till utskottet hänvisade motionerna nr 145 och 146 av herr *Henrikson* m. fl.

I motionen II: 145 hade hemställts, att riksdagen såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling måtte besluta, att §§ 6 och 16 riksdagsordningen skulle erhålla nedanstående ändrade lydelse:

§ 6.

9) Valrätt vid elektorsval tillkommer envar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad.

Om sänkning av åldersgränserna vid allmänna val. (Forts.)

§ 16.

Valrätt tillkommer envar man och kvinna, som är svensk undersåte och senast under näst föregående kalenderår uppnått tjugo års ålder.

I motionen II: 146 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att sådana ändringar skulle vidtagas i nu gällande lagar och förordningar, att åldersgränsen för kommunal rösträtt medgäves man och kvinna som vore svensk undersåte och senast under nästföregående kalenderår uppnått tjugo års ålder.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet anfört:

»Rösträtt vid val till andra kammaren samt vid kommunala val inträder efter uppnådda 23 år. En förhöjd rösträttsålder på fyllda 27 år gäller däremot för val av landstingsmän och särskilda elektorer för utseende av förstakammarledamöter. Dessa bestämmelser om rösträttsåldern vid allmänna val tillkommo genom 1918 års uppgörelse. Vid upprepade tillfällen hava sedermera förslag om sänkning av rösträttsåldern framförts men blivit avslagna. Nu föreliggande förslag innebär, att politisk och kommunal rösträtt skulle erhållas redan innan borgerlig myndighetsålder uppnåtts. Utskottet, som icke finner skäl härför anförda, hemställer därför,

- 1) att motionen II: 145 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;
- 2) att motionen II: 146 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

Reservation hade avgivits av herrar *Hallén, Strömberg, Oscar Gottfrid Karlsson, Sandegård, Källman, Borg, Fast, Vougt* och *Nilsson* i Göteborg, som anfört:

»Den nu gällande rösträttsåldern för landstings- och elektorsval är orimligt hög, och bärande skäl för dess bibehållande kunna icke anföras. Vi hava vid rösträttsfrågans tidigare behandling inom utskottet angivit vår villighet att medverka till ett beslut, innebärande en enhetlig rösträttsålder av fyllda 23 år för såväl politiska som alla kommunala val.

Då emellertid förutsättningar för en dylik uppgörelse för närvarande saknas, vidhålla vi vår tidigare intagna ståndpunkt och hava därför i utskottet yrkat på rösträttsålderns sänkande vid här ifrågavarande val till 21 år.»

Herr Strömberg: Herr talman! Såsom framgår av föreliggande utskottsutlåtande, har konstitutionsutskottet även i år haft att taga ställning till motioner om rösträttsålderns sänkande till politiska och kommunala val. Utskottet är fullständigt enigt därom, att dessa motioner böra avslås. Det finns intet som helst bärande skäl för att sänka rösträttsåldern till 20 år. Det förefaller också vara tämligen meningslöst att upprepa motioner av detta slag år efter år. Vi socialdemokrater ha i partimotioner åtskilliga gånger givit tillkänna vår gamla ståndpunkt i fråga om rösträttsåldern. Vi anse att 21 år, d. v. s. myndighetsåldern, är en lämplig gräns även för rösträttsåldern, och vi ha också velat markera detta i år genom en kortfattad reservation till utskottets utlåtande.

Vi ha också många gånger framhållit, att det skulle vara mycket vunnet av rent praktiskt värde, om det kunde genomföras en gemensam rösträttsålder för alla val. Om man exempelvis flyttade ned rösträttsåldern för landstingsmannaval till vad som nu gäller för andrakammarval och fullmäktigeval, nämligen till 23 år, vore mycket vunnet. Och vi ha för vår del förklarat, att vi

Om sänkning av åldersgränserna vid allmänna val. (Forts.)
från socialdemokratiskt håll äro villiga att medverka till ett sådant beslut, när de borgerliga partierna så önska.

Det invändes nu emot detta, att det skulle i någon mån rubba grunderna för första kammarens bildande och att det skulle borttaga något av den artskillnad, som nu finns mellan kamrarna. Vi anse att denna föreställning är alldeles oriktig. Vi anse tvärtom, att det skulle ytterligare stärka denna artskillnad, om första kammaren helt komme att vila på de kommunala korporationerna och att man kunde befrias från den elektorsinstitution, som nu finns och som ur många synpunkter är både otymplig och olämplig. Det sades för några år sedan av en liberal talare i denna kammare, att den var en skönhetsfläck på vår författning. Däri skulle jag vilja instämma. Och jag instämmer också i den välskrivna reservationen av konstitutionsutskottets ärade ordförande, som medföljde betänkandet förra året, däri han likaledes framhåller vilket stort värde det skulle ligga i att elektorsinstitutionen avskaffades och att man kunde låta första kammaren helt vila på de kommunala korporationerna.

Ett steg i riktning av rösträttsålderns sänkande skulle också innebära ett tillmötesgående mot den ungdom, som i våra dagar hårdare än tillförne har att kämpa en kamp för tillvaron, en ungdom, som också mer och mer på grund av dessa förhållanden börjar att intressera sig för allmänna angelägenheter. Jag tror inte att något parti i längden har råd att undvara ungdomens insats, jag tror att man bör visa ungdomen förstäelse och god vilja i detta avseende. Intet parti skulle säkerligen förlora härpå. Nu är det inte längre så, att detta är en partifråga i eminent grad. Förr var det endast det socialdemokratiska partiet, som hade en stark och livaktig ungdomsorganisation. Nu ha samtliga partier detta, och i den mån de inte ha det, sträva de efter att vinna det. Jag tror därför att man måste taga detta steg förr eller senare, ty det måste betecknas som orimligt att man t. ex. skall kunna vara riksdagsman i andra kammaren, men ändå inte få deltaga i ett landstingsmannaval. Det kan inträffa, att de som fylla 27 år samma år ett landstingsval förrättas få vänta i ytterligare fyra år, innan de få deltaga i ett landstingsval. Detta är en absurditet, som inte i längden kan upprätthållas.

Det är därför det socialdemokratiska partiets mening att vi, när de borgerliga partierna så önska, kunna tills vidare gå med på att skapa en generell rösträttsålder på 23 år. Därmed skulle man bl. a. komma ifrån den olägenhet, som ligger i att föra två röslängder till de olika valen.

Herr talman! Jag förstår ju att för närvarande, som frågan ligger, är det inte lönt att göra något yrkande, varför jag nöjer mig med detta konstaterande.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Den fråga, som den siste ärade talaren berörde, är icke i detta sammanhang aktuell. Utskottsmajoriteten har ansett anledning saknas att i anledning av de föreliggande motionerna överhuvud taget gå in på frågan om en sänkning av rösträttsåldern inom de gränser, om vilka dess majoritet med det socialdemokratiska partiet är ense. Då vi således begränsat oss till den nu föreliggande frågan, ha vi ansett och hoppats, att icke genom en reservation en annan fråga skulle upptagas, vilken bättre behandlas fullkomligt oberoende av det mycket lösliga sammanhanget med det yrkande, som föreliggande motioner innebära.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

*Ang. lands-
hövdings val-
barhet som
riksdagsman.*

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 3, i anledning av väckt motion om landshövdingars valbarhet som riksdagsman.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 253, av herr *Bengtsson* i Kullen, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning rörande lämpligheten av landshövdingars valbarhet såsom riksdagsmän och om sådant förslag till ändring i grundlagen, vartill denna utredning kunde föranleda.

I nu föredragna utlåtande hade utskottet på angivna grunder hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits

1:o) av herr *Oscar Gottfrid Karlsson* och herr *Fast*, som ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

2:o) av herrar *Reuterskiöld*, *Stendahl*, *Källman*, *Persson* i Trången, *Andersson* i Malmö, *Lundqvist*, *Wiklund* och *Nilsson* i Göteborg, som med hänvisning till vad i denna reservation anförts yrkat, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande lämpligheten av landshövdingars valbarhet såsom riksdagsmän och om sådant förslag till ändring i grundlagen, vartill denna utredning kunde föranleda.

Herr **Reuterskiöld**: Jag skall fatta mig mycket kort, herr talman! Till en början tillåter jag mig erinra, eller påpeka, kanske riktigare, att antalet reservanter i denna fråga från förra året och till i år har fördubblats. Förra året var det fem reservanter, i år är det tio, låt vara att dessa tio, d. v. s. halva utskottet, inte äro i allo ense.

I en punkt äro samtliga ense, och det är angående själva sakfrågan om olämpligheten eller lämpligheten av landshövdingars deltagande i riksdagsarbetet. Men de två grupperna av reservanter skilja sig på det sättet, att den ena icke vill vidtaga några åtgärder, medan den andra vill vidtaga åtgärder. Den första gruppen tycker visserligen, att det är felaktigt och galet som det är, men den har stirrat sig blind på det förhållandet, att valmännens s. k. frihet att uppställa och välja vilka kandidater som helst icke får beskäras, oaktat alla människor veta, att denna frihet är rent illusorisk. Denna frihet är en frihet för partier, men icke ett spår av frihet för den enskilde. Om den enskildes val faller på en person, som icke något parti satt upp, finns det icke en tillstymmelse av utsikt att hans kandidatur någonsin skall gå igenom.

Den andra gruppen vill däremot vidtaga åtgärder. Den vill icke vidtaga åtgärder gentemot landshövdingarnas rätt att bli valda till riksdagsmän, åtminstone icke omedelbart. Vi erkänna i reservationen, att det finns skäl för att icke begränsa valbarheten till riksdagen. Men motionen går ut på valbarhet såsom riksdagsman, och vi ha i reservationen betonat, att vad vi anse vara det väsentliga är icke, att landshövdingar överhuvud taget icke komma in i riksdagen, utan att de inom riksdagen bli likställda med justitieråd och regeringsråd, vilka icke äga deltaga i val av utskott eller inväljas i utskott. En landshövding i riksdagen, som icke upptages av riksdagsarbetet i utskotten har möjlighet — och erfarenheten visar att denna möjlighet kunnat begagnas på ett lysande sätt — att i kamrarnas plena göra gällande sina meningar och sina åsikter. Då är ju valmännens rätt fullkomligt bevarad; och om resultatet skulle bli detsamma som i fråga om justitieråd och regeringsråd, vilka numera icke någonsin förekomma i kamrarna såsom valda, ha motionärerna även direkt, fastän på en indirekt väg, vunnit sitt mål. Jag vill visst inte förneka,

Ang. landshövdingens valbarhet som riksdagsman. (Forts.)

att den personliga auktoriteten och de personliga kvalifikationerna hos våra landshövdingar ofta äro sådana, att riksdagen kan ha nytta av att de finnas där. Men för mig är huvudsaken inte detta. För mig är huvudsaken, att *landshövdingarna snart äro de enda så att säga personliga ämbetsmännen*. Den gällande landshövdingeinstruktionen har visserligen i hög grad beskurit detta förhållande mot tidigare, men det står i allt fall fast, att *landshövdingarna äro den svenska lokala regeringens handhavare*. Och liksom justitieråden och regeringsråden representera Kungl. Maj:t i regerandet med avseende på vissa områden, så representera landshövdingarna Kungl. Maj:t i det administrativa regerandet ute i bygderna. Det är därför av synnerlig vikt, att landshövdingarna verkligen förbli i sina län icke allenast för att som ämbetsmän på ämbetsrummen fullgöra sin funktion såsom beslutande efter föredragning, utan även för att, som är det väsentliga, leva med i länens förhållanden och länens liv och där personligen göra sig underrättade om förhållandena. Detta bör ske genom resor i orterna, visserligen någonting alldeles utanför den vanliga ämbetsmannaförvaltningen, men som dock genom landshövdingens ställning som sådan kan möjliggöra initiativs tagande till länets förbättring och utveckling och kontrollers effektiva utövande över underlydande polisorgan.

Jag skulle inte säga så mycket om saken, därest en landshövding kunde koras till sitt läns representant genom ett tämligen enhälligt val från länets befolkning, men mina herrar, det är uteslutet med vårt valsystem. Även en landshövding måste för att bli vald vara *kandidat för ett visst politiskt parti*, och det finns ingenting, som i längden så undergräver hans ställning som att just framstå såsom partiman.

Det är visserligen inte så farligt, om landshövdingen bara formellt framstår som partiman, d. v. s. om man inte kan räkna med att han blir vare sig partiledare eller utskottsledamot. Då får man betrakta saken på det sättet, att han blir uppsatt för något av partierna som en form för att han överhuvud skall kunna komma in i riksdagen, och länets befolkning får då vara tillfreds därmed. Men att så att säga göra honom till en aktiv partipolitiker, vilken blir vald i ett vanligt val på partilistor, och därjämte förutsätta och äsyfta, att han skall insättas som en kraft att räkna med för partiet, det är enligt min mening att undergräva hans ställning såsom landshövding. Efter min uppfattning finns det inga befattningshavare i vår svenska författning, som ha en liknande personlig ställning som ämbetsmän utom justitieråd och regeringsråd, och det gör, att de därför med fullt fog kunna likställas med justitieråd och regeringsråd även inom riksdagen. Så har skett i avlönings- och pensionshänseende, och så kan också ske i mångahanda andra avseenden, och jag tror, att just ur förvaltningssynpunkt och önskvärdheten av att bevara våra landshövdingar som ledande krafter i orterna, är det nödvändigt att förr eller senare få en bestämmelse i den riktning, jag här har antytt. Det är en mycket mjuk bestämmelse. Den utesluter inte alls valbarheten och man rör inte på det, som för så många är tabu, d. v. s. man begränsar inte »den personliga friheten för den enskilde valmannen».

Mina herrar! Jag tror, att det nu är många gånger så, att en landshövding blir vald mot flertalets vilja, kanske till och med mot flertalets inom det egna partiet, såsom förhållandena ha gestaltat sig. Och hur ställer det sig, om en landshövding, som åtminstone i tre fall har förekommit, har blivit uppställd som kandidat men fallit igenom vid valet? Hur skall hans ställning inom länet bli under sådana förhållanden?

Det är *inte ur synpunkten av riksdagens intresse*, utan det är *ur synpunkten av länets intresse*, som jag i detta avseende har funnit, att motionen är befogad. Man kan möjligen utsträcka regleringen även till andra förtroendeäm-

Ang. landshövdingens valbarhet som riksdagsman. (Forts.)

betsmän, men det är en fråga, på vilken jag för närvarande inte vill gå in. Den kan göras till föremål för utredning och undersökning, och det är skäl att göra det samtidigt som man går in på frågan om vilka som äro förtroendeämbetsmän. Det väsentligaste i denna punkt synes mig dock vara att riksdagen i alla fall tar ett steg till utredning av förhållandena och till en reglering på ett sätt, som kan tillfredsställa både den ena och den andra synpunkten.

Det är uppenbart, att också Kungl. Maj:t här kan göra åtskilligt. Kungl. Maj:t kan göra åtskilligt på den vägen, att Kungl. Maj:t, när en landshövding är riksdagsman, generellt förklarar, att han skall taga tjänstledigt, och då skall det förordnas en vikarie, ty de vikarier, som nu finnas i form av landssekreterare och landskamrerare, räknar jag icke såsom personliga vikarier. Det personliga momentet försvinner i allra högsta grad; någon nyttosam anordning med en personlig vikarie är det inte heller, men något vinnes dock. Kungl. Maj:t kan också på annat sätt bidraga till spridande av den uppfattningen, att landshövdingen bör vara verksam i sitt län och inte någon annanstans, genom att inte åt landshövdingar uppdraga stora kommitté- och utredningsarbeten. Det sker allt för mycket och allt för ofta, och jag tror, att även dessa åtgärder bidraga till att undergräva den allmänna uppfattningen, att landshövdingen är till för sitt län och att länet bör vara för landshövdingen nog.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Björkman: Konstitutionsutskottets ordförande lade upp sitt försvar för reservationen på två grundlinjer, och enligt den första skulle det nu egentligen vara fråga om att landshövdingar skulle ställas jämsides med regeringsråd och justitieråd i avseende å sina funktioner inom riksdagen. Den linjen, tror jag, skulle ganska mycket förvåna den motionär, som några gånger om har varit framme på arenan, eftersom hela tiden diskussionen har rört sig om valbarhet »till» riksdagen, och motiveringen i motionen nu går ut på frågan, huruvida landshövdingarna borde vara valbara »till» riksdagen. Nu har emellertid motionären formulerat yrkandet på det sättet, att han vill ha en utredning rörande lämpligheten av landshövdingarnas valbarhet »såsom» riksdagsmän och i detta lilla ord »såsom» har då konstitutionsutskottets ordförande funnit, att motionären har tänkt på något helt annat, d. v. s. huruvida en landshövding, som har kommit in i riksdagen, skulle få ha de funktioner, som förnekas ett till riksdagsman valt justitieråd eller regeringsråd.

Som kammaren torde märka, har konstitutionsutskottet ävensom den första reservationens försvarare ansett, att här gäller det icke denna lilla fråga, som sedermera kan tagas upp i något annat sammanhang, utan frågan, huruvida landshövdingar överhuvud taget borde kunna väljas eller icke till riksdagsmän. Härvidlag har det yttrats så mycket under de två sista riksdagarna, då konstitutionsutskottets avstyrkande utlåtande har vunnit denna kammares godkännande, att jag ej behöver allt för mycket uppdraga de linjer, som varit gemensamma för dem, vilka ha följt utskottet.

Jag vill dock påpeka, att nu som då är den huvudsakligaste invändningen mot ett förslag, att landshövdingarna icke skulle kunna vara riksdagsmän, den allmänna åsikten, att varje valman skall äga rätt att kunna få till riksdagsman föreslå och kunna få utsedd den person, som han anser vara därtill lämplig, under förutsättning att denna person icke saknar för sådant val erforderliga vissa allmänna medborgerliga egenskaper. Här kan då den enskilde valmannen, i motsats till vad konstitutionsutskottets ordförande sade, få fram sin mening och således kunna föra fram sin kandidat och detta därigenom, att han kan söka verka starkt på sin politiska organisation. Har emellertid nu

Ang. landshövdingens valbarhet som riksdagsman. (Forts.)

ett förslag om en viss kandidat kommit fram, så blir det väl den första frågan för denne kandidat, huruvida han kan träffa liksom ett avtal med sina valmän och således ställa sig till deras förfogande. Då ha vi ju ofta från alla partiers sida med beklagande sett, att näringslivets män ansett, att deras livsuppgift är sådan, att de icke kunna ställa sig till förfogande för riksvärven här uppe. Jag förutsätter, att det skulle vara likadant, om en landshövding, en högre förtroendeämbetsman eller i övrigt vilken ämbetsman som helst vore ifrågasatt som kandidat, att han först och främst ser efter, om han kan förena detta nya föreslagna uppdrag med sitt huvudsakliga arbete, som han naturligtvis först och främst måste förvalta. Det är ju så många olika förutsättningar för ett dylikt offentligt uppdrag, och därför får var och en själv bedöma, naturligtvis ofta med sina förmäns tillrådande eller avstyrkande, hur han skall ställa sig till möjligheten att mottaga ett sådant uppdrag. För min del förefaller mig detta problem vara betydligt förenklat, sedan vi fått förenklade kommunikationsförhållanden och därmed betydligt förbättrade möjligheter för en i riksdagen varande ämbetsman att, även om han har sin verksamhet å annan ort, ej släppa kontakten med denna, såsom t. ex. för en landshövding att kommunicera med sitt län. Det blir lättare för landshövdingarna att komma hem till sina län, och är det så, att man kan anse en omväxling i arbetet vara det samma som en vila, då kan ju en högre förtroendeämbetsman lätt avstå någon del av sin semester, genom tjänstgöring under riksdagens påskferier o. d. ersätta någon del av den för riksdagsarbetet från ämbetsutövning borttagna tiden.

Om vi nu skulle gå till frågan, huruvida det skulle förnekas för en viss kategori av medborgare möjligheten att få sitta i riksdagen och vi så att säga skulle ge dem ett slags mindervärdighetsförklarande, är det väl alldeles givet, att vi böra se efter, huruvida de från riksdagens arbetssynpunkt äro värda något sådant mindervärdighetsförklarande. Då tror jag emellertid, att vi kunna säga, att vi under årens lopp tacksamt måst erkänna de insatser i riksdags- och ej minst i utskottsarbetet, som ha presterats enkannerligen av de personer, som nu skulle drabbas av herr Bengtssons i Kullen nit att ändra valbarhetsvillkoren eller kanske av herr Reuterskiölds förslag, att de skulle bli förhindrade att få åtaga sig uppdrag i utskott.

Det är därför för mig ganska tydligt, att det icke har förebragts något, som kan rubba den allmänna inställning, som inom konstitutionsutskottets majoritet gjort sig gällande för att bibehålla det nuvarande tillståndet. Jag har, herr talman, intet särskilt därutöver att tillägga, och jag ber naturligtvis därför att få yrka bifall till konstitutionsutskottets utlåtande.

Herr Lindhagen: Vad som till en början gör mig tveksam är, att riksdagen skall begära, att Kungl. Maj:t skall utreda lämpligheten av landshövdingars valbarhet. Hur skall det gå till, herr talman? Det här är ingen utredningsfråga. Man kan ju inte vända sig till något statistiskt kontor, utan det är bara fråga om ett omdöme, som man genast kan fälla, och därför anser jag, att riksdagen, ifall den nu vill ha det så, borde ha hemställt om att Kungl. Maj:t måtte framlägga förslag till den här reformen. Det är mellan det sublima och det löjliga ofta bara ett steg, brukar man säga, och det förefaller mig här så vara fallet.

Vad nu angår själva saken om landshövdingarnas valbarhet, så yttrade jag mig förra gången emot den. Vår författning är ju byggd på att valmännen skola få välja, och det här förslaget blir väl blott ett första steg för att komma in på att förvägra valmännen att välja på personer, som de vilja ha. Ha vi bara fått igenom detta första steg, blir det ett prejudikat, och då börjar man

Ang. landshövdingars valbarhet som riksdagsmän. (Forts.)

med nästa steg, och så få vi vandra hela ämbetsmannaskalan uppåt och ha en massa krångliga diskussioner i den här saken.

För övrigt gör det väl inte så mycket, om landshövdingarna äro med här i riksdagen. Oftast äro de konservativa och rösta vid valen med det konservativa partiet, och då kan väl också det konservativa partiet få välja in dem i riksdagen. Det enda, som är farligt, är, att de genom sin titel få ett större inflytande på opinionen i riksdagen än andra, men även det inflytandet är kanske i alla fall icke för stort för närvarande. Man får väl hålla sig till lämpor här också. Det kan vara nyttigt för landshövdingarna förresten att komma in i riksdagen och få kännedom om olika meningar och föra dem med sig till sina län.

Fastän jag naturligtvis förstår, att det kan ligga något av formella skäl bakom utskottets utlåtande, måste jag, herr talman, ur saklig synpunkt rösta för utskottets förslag.

Herr Källman: Herr talman! Jag skall inte återupprepa de tidigare årens debatt i denna fråga, men jag vill bara med anledning av herr Björkmans anförande erinra om att frågan är betydligt större än som den nu föreligger, och när herr Lindhagen undrade, varför Kungl. Maj:t skall utreda saken, så vill jag säga, att saken ligger så till i år, att motionen omsluter allenast frågan om valbarhet för landshövdingar och inte såsom senast 1934 för förtroendeämbetsmän i övrigt.

Vi ha i vår motivering talat om att utredningen bör egentligen avse frågan om förtroendeämbetsmän i allmänhet och icke allenast landshövdingar, men då vi som reservanter äro förhindrade att framställa yrkande, som gå utöver motionens ram, har detta måst bli så begränsat, som framgår av reservationens kläm.

Jag skall därför be, herr talman, med instämmande i övrigt i vad konstitutionsutskottets ordförande anført, att få hemställa om bifall till reservationen.

Herr Strömberg: Jag skulle kunna inskränka mig till att instämma i det anförande, som hölls av herr Björkman. Jag tillhör utskottets majoritet och har inte funnit, att några bärande skäl ha kunnat anföras för landshövdingarnas uteslutande ur riksdagen.

Herr Reuterskiöld nämnde, att det i detta avseende skulle föreligga en viss fara och att man skulle förebygga denna genom lagstiftning. Det är väl ändå inte vanligt, att om ett missförhållande ändras till det bättre år efter år, man då tillgriper lagstiftningsåtgärder; och ett faktum är ju, om man ser på förhållandena vid sekelskiftet, att då tillhörde flertalet av landshövdingarna riksdagen, under det att det nu endast är ett mycket ringa antal. Det är tre i denna kammare och ett par i andra kammaren. Det är väl ändå att se allt för mörkt på frågan att tro, att landshövdingarna skulle på något sätt förtrycka riksdagens ställning till Kungl. Maj:t, ty det är ju dock på detta, som herr Reuterskiöld bygger hela sin argumentering. Jag tycker, att om landshövdingarna skola flyttas ut ur riksdagen, så må det ske, gärna för mig, men då skall det bli en väljarnas sak, och man skall inte genom några grundlagsbestämmelser reglera den saken.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Bergman: I vad som anfördes av herrarna Björkman och Strömberg skall jag be att få instämma, men jag vill dessutom tillägga, att om man ser tillbaka på frågan historiskt, skall man finna, att många landshövdingar ha

Ang. landshövdingens valbarhet som riksdagsman. (Forts.)

spelat en utomordentligt betydelsefull och gagnande roll i riksdagen. Det skulle snarast vara en förlust, om man skulle avhända sig den högtstående sakkunskap, som genom deras närvaro kan komma riksdagen till godo. Den motsättning mellan regering och representation, som skulle utgöra någon svårighet för en förtroendeman i den ställningen, torde väl i någon mån ha funnits i förflutna tider men spelar numera knappast någon roll. Under förutsättning att landshövdingarna tillsättas med tillbörlig omsorg och med hänsyn till auktoritativa personliga kvalifikationer, tror jag, att man alltjämt bör vara tacksam för att det kan beredas rum för sådana krafter även i riksdagen, när valmännen finna det önskvärt och länets styrelse ordnas så att den ej lider någon skada. En kammare, som har haft till exempel Hugo Hamilton till ledamot och till talman i många år, och en kammare, som har en av Europas förnämsta statsrättsliga stormän till sin prydnad ännu i denna dag, en man som dessutom har inlagt den allra största förtjänst om vårt lands offentliga liv i många andra avseenden, en sådan kammare bör icke bidraga till åtgärder avsedda att för framtiden utesluta möjligheterna av sådana mäns medverkan i riksdagen.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen i enlighet med därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt samt vidare på bifall till den av herr Reuterskiöld m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Reuterskiöld* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den av herr Reuterskiöld m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 10, i anledning av väckt motion angående vissa ändringar i vattenlagens föreskrifter om avtappning av sjö, bifölls vad utskottet i detta utlåtade hemställt.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 23, i anledning av väckt motion angående överflyttande av byrådirektören i vattenfallsstyrelsen H. Edholms verksamhet till lämplig institution på jordbrukets område;

nr 24, i anledning av väckt motion om anslag för verkställande av vissa försök och undersökningar för främjande av foderodling på betes- och slättervallar;

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överflyttande från domänstyrelsens till lantförsvarets förvaltning av vissa delar utav kronoparken Asen invid Uppsala;

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa statens järnvägar tillhöriga markområden m. m.;

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett telegrafverket tillhörigt tomtområde i Nynäshamn;

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av mark från vissa kronoegendomar m. m.;

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att godtaga ackord å kronans fordringar för försålda kronoegendomar; samt

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för hemmansägaren Gustaf Voltner Svanlund, Avaträsk, från viss betalningsskyldighet.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 2, angående regleringen för budgetåret 1935/1936 av utgifterna under riksstatens andra huvudtitel, innefattande anslagen till justitiedepartementet.

Punkterna 1—8.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 9.

Lades till handlingarna.

Punkterna 10—15.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 16.

Lades till handlingarna.

Punkterna 17—31.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 32.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordad personalförteckning för fångvårdsstaten,

dels fastställa av departementschefen förordad avlöningsstat för fångvårdsstaten, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1935/1936,

dels ock till Avlöningar till befattningshavare å fångvårdsstaten för budgetåret 1935/1936 anvisa ett förslagsanslag av 2,692,000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehåft

Anslag till fångvårdsstaten. (Forts.)

dels en inom första kammaren av herr *A. Petrén* m. fl. väckt motion, nr 9, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att direktören vid förvaringsanstalten i Norrköping skulle bliva uppflyttad i den för fångvårdsdirektör av 2:a klass gällande lönegrad B 26 och assistenten vid samma anstalt i den för fångsvårdsassistent av 2:a klass gällande lönegraden B 18;

dels ock en av herr *Petrén* inom samma kammare väckt motion, nr 10, däri hemställts, att riksdagen ville — för möjliggörande av att sinnessjukhuset vid centralfängelset å Långholmen skulle kunna bli till fullo utnyttjat — besluta en höjning av det för avlöningar till befattningshavare å fångvårdsstaten be-
gärda anslaget med 35,000 kronor.

Utskottet hade i nu förevarande punkt på åberopade grunder hemställt,

I:o) att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande förslag och med avslag å herr *Petréns* m. fl. motion, I: 9,

a) godkänna under punkten intagen personalförteckning för fångvårdsstaten;

b) fastställa under punkten likaledes införd avlöningsstat för fångvårdsstaten, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1935/1936; samt

c) till Avlöningar till befattningshavare å fångvårdsstaten för budgetåret 1935/1936 anvisa ett förslagsanslag av 2,692,000 kronor;

II:o) att herr *Petréns* förenämnda motion, I: 10, måtte anses besvarad genom vad utskottet anfört.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat:

»Vidkommande härefter den väckta motionen angående utökning av personalen vid sinnessjukavdelningen å Långholmen har, såsom i motionen erinrats, denna fråga ock varit underställd Kungl. Maj:ts prövning. Departementschefen har vid anmälan av frågan anfört, att, ehuru det måste anses önskvärt, att det nya sinnessjukhuset toges i bruk i full utsträckning, han likväl icke av statsfinansiella skäl kunde föreslå någon anslagshöjning för tillgodoseende av behovet av ytterligare vårdpersonal.

Utskottet delar departementschefens och motionärens uttalande om önskvärdheten av att nybyggnaden för ifrågavarande sinnessjukavdelning helt må kunna disponeras för sitt ändamål, och utskottet förväntar för den skull, att Kungl. Maj:t skall låta sig angeläget vara att följa förhållandena därstädes och vidtaga de mått och steg, som för lokaliteternas fulla utnyttjande må befinnas erforderliga. Åtgärder härutinnan torde kunna av Kungl. Maj:t vidtagas. Med hänsyn till anslagets storlek och grunderna för dess beräkning torde någon höjning av anslaget icke erfordras.»

Herr statsrådet **Schlyter**: Herr talman! Såsom framgår av statsverkspropositionen, har fångvårdsstyrelsen hemställt om en avsevärd utökning av sinnessjukhusets icke ordinarie personal för att kunna taga i bruk den våning i sinnessjukhuset, som hittills stått oanvänd. Kostnadsökningen för denna personal har beräknats till omkring 35,000 kronor. Ehuru jag för egen del fann förslaget genomförande synnerligen önskvärt, nödgades jag dock med hänsyn till de principer, som av statsfinansiella skäl måste tillämpas vid budgetens uppgörande, avstå från att för ändamålet äska höjning av anslaget.

Nu har utskottet i anledning av herr *Petréns* motion uttalat, att utskottet delar min och motionärens uppfattning om önskvärdheten av att sinnessjukhuset helt kunde tagas i bruk för sitt ändamål och att utskottet för den skull förväntar, att Kungl. Maj:t skall låta sig angeläget vara att följa förhållandena på sjukhuset och vidtaga de mått och steg, som för lokaliteternas fulla

Anslag till fångvårdsstaten. (Forts.)

utnyttjande kunna befinnas erforderliga. Åtgärder härutinnan torde kunna av Kungl. Maj:t vidtagas, säger utskottet. Med hänsyn till anslaget storlek och grunderna för dess beräknande finner emellertid utskottet, att någon höjning av anslaget icke erfordras.

Att utskottet har kunnat göra detta uttalande beror tydligen därpå att det är fråga om ett förslagsanslag. Godkänner riksdagen utskottets förslag, kommer Kungl. Maj:t givetvis att bemyndiga fångvårdsstyrelsen att utöka personalen i erforderlig utsträckning vid sinnessjukhuset. Emellertid bör man naturligtvis ånyo noga undersöka, huruvida icke personal i större utsträckning än tidigare beräknats skulle kunna från annat håll överflyttas till sinnessjukhuset för att sålunda nedbringa det belopp, varmed anslaget, om utskottets direktiv följas, måste komma att överskridas.

Herr Svensson, Martin: Det förhåller sig så som herr statsrådet nyss har anfört, att utskottet har gillat motionärens syftemål, men utskottet har ansett, att om man här har att göra med ett förslagsanslag av sådan storlek, som det här är fråga om, skulle det vara möjligt för Kungl. Maj:t att tillmötesgå motionärens önskan, utan att någon rubbning behövde vidtagas i fråga om anslaget belopp.

Då nu herr statsrådet emellertid anser, att åtgärder skulle kunna vidtagas i motionens syfte genom besparingsåtgärder åt annat håll, d. v. s. genom att till denna sinnessjukhusanstalt överflytta personal, som vore mindre behövlig vid andra anstalter, kan jag för min del inte finna annat än att detta är ett uppslag, som är värt att taga vara på, och jag ber för min del därför att få ansluta mig till det uttalande, som herr statsrådet här har framfört.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förvarande punkt hemställt.

Punkterna 33—42.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 43.

Lades till handlingarna.

Punkterna 44—50.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 51.

Lades till handlingarna.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framställda förslag om anslag till lån till järnvägsanläggningen Ulricehamn—Jönköping, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos och bordlades på begäran Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 110—113, 115, 117, 118, 121—130 och 132.

Anmäldes och bordlades statsutskottets utlåtanden:

nr 29, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t gjorda framställningar om anslag till byggnadsarbeten, avseende kommunikationsdepartementets verksamhetsområde; och

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under utgifter för kapitalökning gjorda framställning om anslag till studielånefonden jämte två i ämnet väckta motioner.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Sandström* för tiden från och med den 9 till och med den 17 nästkommande mars.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 1.04 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
